

Problemes de gènere de Judith Butler

per Ivan Salavedra Marco

VIDA

Judith Butler (Cleveland, 1956) és una filòsofa reconeguda en els camps del feminisme, la teoria queer, la teoria de la performativitat de gènere i el postestructuralisme. La seva obra és àmplia i variada, abastant temes des de la teoria de gènere fins a la crítica política. Ha ensenyat en diverses universitats i ha escrit obres influents com *Problemes de gènere. El feminisme i la subversió de la identitat* (1990) i *Bodies that matter: On the discursive limits of sex* (1993). A més, ha estat una destacada activista pels drets LGBT+ i també ha criticat la política israeliana respecte al conflicte palestí-israelià.

OBRA

En la seva obra, destaca una acció de govern que va més enllà de la teoria del poder del filòsof italià Giorgio Agamben al seu *Homo Sacer*, en la mesura que aquest govern segueix la llei o la suspèn segons els seus interessos, com a eina de producció de sobirania, i situa la seva acció dins d'uns marcs culturals de reconeixement que estructurin les interaccions socials. D'aquesta manera, es defineixen uns recorreguts socials que marquen quines vides queden incloses i valdran la pena ser viscudes, i quines queden excloses i no mereixen ser plorades en tant que no podran ser reconegudes i interpretades, com les que no s'ajusten a les definicions tradicionals de gènere i les queer. D'aquesta manera, Butler aborda qüestions relatives a la precarietat, la vulnerabilitat, el dol i la violència política, i qüestiona les construccions tradicionals del gènere desenvolupant la seva teoria de la performativitat, segons la qual la identitat de gènere es produeix per imitació i repetició.

Amb aquest ordre de les coses, la producció literària de Butler presenta *Subjects of desire: Hegelian reflections* (1987), el seu primer llibre on ja mostra el seu interès per la teoria crítica i la filosofia continental; *Problemes de gènere. El feminisme i la subversió de la identitat* (1990; 2021, en català), el seu llibre més conegut i en el qual introdueix la teoria de la performativitat de gènere, segons la qual el gènere es reproduïx per imitació i repetició; *Bodies that matter: On the discursive limits of sex* (1993), on exposa com són els discursos socials els que defineixen els cossos i quins cossos importen; *Excitable Speech: A Politics of the Performative* (1997), on demostra que la parla és performativa i té efectes reals, de manera que té capacitat per a subvertir normes; *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection* (1997), on exposa que les identitats són formades i subjugades pel poder, i que aquest procés està internalitzat pel subjecte afectant la seva subjecció i l'agència; *Undoing Gender* (2004), on proposa reconsiderar les normes de gènere i de la sexualitat;

Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence (2004), on analitza les polítiques de duel i violència en l'Amèrica post-11 de setembre, proposant una ètica de la no-violència i la solidaritat global; *Frames of War: When Is Life Grievable?* (2009), que aborda com els marcs mediàtics influeixen en la percepció de la guerra i la violència, definint uns grups com a «plorables» mentre que uns altres no ho són; *Parting Ways: Jewishness and the Critique of Zionism* (2012), on examina les crítiques jueves al sionisme i la violència estatal, proposant una visió alternativa basada en l'ètica i la justícia; i *La força de la no-violència: un vincle ètico-polític* (2020; 2021, en català), on argumenta que la no-violència ha d'estar connectada amb la lluita política, desafiant les concepcions individualistes i passives de la no-violència.

LA NOSTRA LECTURA

El text que ens ocupa, inicia amb l'anàlisi d'una genealogia feminista de la categoria dones, que defineix les operacions polítiques que tracen i oculten les identitats i les representacions socials. Així, l'autora afirma que «[l]es estructures jurídiques del llenguatge constitueixen el camp de poder contemporani; per tant, no hi ha posició fora d'aquest camp, només una genealogia crítica de les pràctiques mateixes de legitimació» (Butler, 2021, p. 52).

És amb aquest sentit crític de les genealogies identitàries de les coses, que assenyala l'eix *sexe-gènere-desig* (cisheterosexual), de categories successives i necessàriament causals, que destaca com per mitjà de l'assignació sexual «Hi ha un gènere que es diu que les persones tenen» (Butler, 2021, p. 56), i contra el qual oposa a Simone de Beauvoir quan afirmava, a *El segon sexe*, que «No es neix dona, se n'esdevé». Així, assenyala que l'obligació d'esdevenir dona no prové del sexe, sinó de les genealogies culturals que impedeixen altres opcions. I, en aquest punt, se centra en el feminisme a través de la filòsofa, psicoanalista i lingüista Luce Irigaray, per assenyalar una asimetria de gènere per la qual la representació identitària i de subjectivació «és una construcció masculinista que exclou, de fet, la possibilitat estructural i semàntica d'un gènere femení» (Butler, 2021, p. 62). És a dir, en tant que les representacions lingüístiques genèriques són masculines, l'assenyalament del gènere femení representa no un gènere propi, sinó un subconjunt lingüístic del gènere masculí. D'aquesta manera, Butler pot retrocedir en l'eix inicialment citat, del *sexe-gènere-desig* (cisheterosexual), per afirmar que, en tant que no existeix un gènere autènticament femení, sinó un subconjunt simbòlic del gènere masculí que ocupa l'univers lingüísticament genèric, causalment i en sentit invers de l'eix. Tal com deia Irigaray: «La dona no té sexe» i «el sexe femení eludeix els propis requeriments de representació, perquè no és «l'Altre ni la mancança [fal·logocèntrica]» (Butler, 2021, p. 61), senzillament no existeix.

En aquest punt, recupera l'estructuralisme, entre altres, de l'antropòleg Claude Lévi-Strauss o del psicoanalista Jacques Lacan, per assenyalar com, per aquest problema de subsumpció a «la llei paterna i els seus mecanismes de diferenciació [...] dins d'una estructura de significació que, com el Simbòlic, és preontològica [...] No hi ha, doncs, en ontologia, cap recerca "per se", no hi ha accés a l'ésser sense una recerca prèvia sobre "l'ésser" del Fal·lus» (Butler, 2021, p. 115). I, contra aquest fet assenyala que, per a Lacan, el subjecte només pot accedir als altres amb qui interacciona «amb la condició d'una repressió primària» (Butler, 2021, p. 117), perquè «[...] el Simbòlic s'entén com a estructura de significació culturalment universal que no s'exemplifica plenament en lloc de què és real» (Butler, 2021, p. 117). És a dir, en tant que la dimensió cultural de definició de l'entorn mai completarà plenament la dimensió real, el subjecte només podrà interactuar per mitjà d'una repressió culturalment marcada. D'aquesta manera, per Wittig, «la

categoria sexe no és invariant ni natural, sinó [...] un ús específicament polític» (Butler, 2021, p. 231).

Per tot això exposat, no és possible recórrer a un «jo» que preexisteixi a la significació de l'agència social. És a dir, una agència «subversiva dins de les pràctiques de gènere significants no la pot portar a terme un subjecte transcendent ni un “jo” anterior al camp cultural en conflicte» (Butler, 2021, p. 287), sinó que cal un subjecte que se situï dins de «les estructures jurídiques del llenguatge que constitueixen el camp de poder contemporani» (Butler, 2021, p. 52). Així, el punt crític de sortida és el present històric, com en deia Karl Marx, que establint interaccions amb l'entorn assenyali, «[c]om suggereix Freud [, que] és l'excepció, el que és estrany, el que ens dona pistes sobre com es constitueix el món mundà» (Butler, 2021, p. 226); que el «queer» ens permet captar i definir els marcs culturals de subsumció vital, que per repetició de les genealogies culturals reprimeixen les opcions de performació social.

Referència

Butler, J. (2021). *Problemes de gènere. El feminisme i la subversió de la identitat*. Angle Editorial.

Ivan Salavedra Marco

Treballa com a tècnic d'inserció laboral a la Cooperativa Idària, que forma part de Plataforma Educativa. És psicòleg amb una especialització en psicologia social, i educador social. I el seu interès de recerca gira entorn de l'autoorganització de grups d'activisme social. Ha publicat, a *El diari de l'Educació*, els articles «Ande dem», «L'educació encadenada i el foc dels déus» i «Regressions culturals». Participa en el Nucli Paulo Freire de la UdG, el seminari ESST del CEESC de Girona, del Seminario Cero de la UB, i també ha format part del Club de Lectura de Filosofia de la Biblioteca Carles Rahola.

